

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het Amsterdam van Henk van Nierop: Tijdreizen

van Nierop, H.F.K.

Published in:
Amstelodamum

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Nierop, H. (2011). Het Amsterdam van Henk van Nierop: Tijdreizen. Amstelodamum, 98(1), 1-2.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Tijdreizen

IK LEERDE LOPEN in de tuin van het Rijksmuseum. ‘Amsterdam’ bestond voor mij nog niet. De stad was de vanzelfsprekende ruimtelijke voortzetting van het ouderlijk huis in de Pieter de Hoochstraat. Mijn wereld bestond uit de vierkante kilometer tussen het Vondelpark, de Van Baerlestraat (waar ik met mijn moeder de bakker, de slager en de groenteman bezocht) en de Hobbemakade (waar de brandweerlieden mij op hun ladderwagens lieten klimmen).

Een paar jaar later verhuisde ons gezin naar ‘buiten’. Bij onze bezoeken aan mijn geboortestad trof ik een andere, vreemde wereld. De huizen waren hoger, de bebouwing dichter, het verkeer drukker. Het rook er anders, naar versgebrande koffie en naar hop en gerst rond de Heinekenbrouwerij. Er reden blauwe trams met achterop een rode brievenbus. We bezochten mijn grootmoeder, die een kleine flat in het Carltonhotel bewoonde. Zij gaf ons een kroket op onze boterham en nam ons mee naar de doorlopende voorstelling in de Cineac Reguliersbreestraat. Amsterdam werd een attractie en kreeg daarmee een eigen, bijzondere identiteit.

Als student maakte ik mij de vreemde stad weer eigen. De stad werd het ruimtelijke kader van mijn studentenbestaan in collegezalen, kroegen en cafés. Zij maakte een vervallen indruk. Veel huizen in het historische centrum werden gestut door houten balken om instorten te voorkomen.

De historische sensatie kwam in het oude Gemeentearchief aan de Amsteldijk, waar ik onderzoek deed voor mijn afstudeerscriptie. Uit de oude, moeilijk te ontcijferen stukken doemden de contouren op van een ander Amsterdam, veel vreemder nog dan mijn eigen Amsterdam ooit was geweest. Hier ontdekte ik de vierde dimensie. De stad bleek niet alleen in de ruimte te bestaan, maar ook in tijd. Je kon het historische Amsterdam over het huidige leggen, als een transparant vel in een historische stedenatlas dat de ruimtelijke veranderingen door de tijd heen inzichtelijk maakt.

Nog weer later gaf ik college over de geschiedenis van Amsterdam. Met behulp van de kaarten van Pieter Bast, Balthasar Florisz van Berckenrode en Daniël Stalpaert behandelde ik de geschiedenis van de stadsuitleggingen van de zeventiende eeuw. Ik liet de studenten zien hoe de Amsterdammers eilanden aanplempten in het IJ en in de Amstel, hoe het halvemaanvormige patroon van de grachtengordel in twee fasen werd aangelegd rond de middeleeuwse stad. Hoe een politiek van onteigenen en verkavelen leidde tot een alomteverwonderd woonparadijs voor de regenten, die zich te buiten gingen aan grootscheepse grondspeculatie. Hoe dezelfde regenten maar wat aanrotzooiden met de bestaande kavels in de Jordaan, waardoor de straten aan weerszijden van de Prinsengracht nog steeds niet behoorlijk op elkaar aansluiten.

Nu kan ik mij niet meer door de stad verplaatsen zonder tegelijk door de tijd te reizen. Wanneer ik mij aan het einde van de werkdag per fiets naar huis be-

Spelende kinderen op het Museumplein, ca. 1955. Foto Ben Merk. Stadsarchief Amsterdam.

geef, verandert het modernistische P. C. Hoofthuis in 'de Huypot,' het woonhuis van de familie Hooft aan de voet van de Jan Roodenpoortstoren. De Spuistraat vult zich met water en wordt weer Nieuwezijds Achterburgwal. In de oostelijke gevelwand ontwaar ik een huis met een plat dak, waar in 1535 de wederdopers samenspannden om de stad in te nemen. Aan het donkere water van het Spui rijzen de spitse gevels op van de Lutherse kerk, die verraden dat de luthersers hier al voor 1633 in een pakhuis bijeenkwamen. Langs de rumoerige schutters in de Handboog- en Voetboogdoelen (thans Universiteitsbibliotheek) naar het Koningsplein. Net als de meeste andere pleinen in Amsterdams centrum was dit een wagenplein, waar boeren en buitenlui hun voertuigen parkeerden alvorens te voet de stad in te gaan. Links de Heiligeweg. Drommen pelgrims begeven zich naar de Heilige Stede in de Kalverstraat om het Mirakel van Amsterdam te vereren. Achter het Tuchthuispoortje (nu Kalvertoren, daarvoor zwembad) hoor ik het raspen van het brazielhout en het zuchten en vlocken van de bajesklanten. Met een rare bocht over de Herengracht de Spiegelstraat in. De logische verlenging van de Spiegelstraat tot aan het Singel, met een brug over de Herengracht, is achterwege gebleven omdat de regenten juist in de dure Gouden Bocht een maximaal aantal kavels wilden verkopen ter financiering van de stadsuitleg.

Aan het einde van de Spiegelgracht verlaat ik de zeventiende-eeuwse stad. Met enige moeite, omdat zich hier geen poortgebouw in de omwalling bevond. De quasistadspoort van het Rijksmuseum laat mij al jaren niet meer door. Hier moduleert mijn tijdreis naar de twintigste eeuw. Het Concertgebouw staat weer te midden van de weilanden. Op het Museumplein het gebouw van de IJclub en de bunkers en prikkeldraadversperringen van de Duitse bezetter. En in de tuin van het Museum een jongetje dat zijn eerste stappen zet.

Henk van Nierop is hoogleraar Nieuwe Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en bestuurslid van het Genootschap Amstelodamum